

E. MEŠKAUSKAS

MORALINIŲ VERTYBIŲ ISTORINĖS SPECIFIKOS KLAUSIMU

Visų skelbiamų moralinių vertybių turinyje vienaip ar kitaip atspindi istorinė socialinė moralinių papročių specifika. Esamųjų socialinių santykių pobūdis bei jo paprotinės apraiškos sudaro pradinę poziciją sektino elgesio kriterijams. Tačiau tai nereiškia, kad istorinės specifikos atžvilgiu skelbiamų moralinių vertybių turinys sutampa su esamų moralinių papročių turiniu. Moralinių vertybių sampratoje, priklausomai nuo moralės ideologų socialinių pozicijų, didesniu ar mažesniu mastu pasireiškia ir esamųjų moralinių papročių kritika, pateisinanti patį jų tobulinimo siekimą. Antra vertus, nei moralinių papročių imperatyvų, nei skelbiamų moralinių vertybių turinys nėra ištiesai paaiškinamas vien jų istorinės socialinės specifikos aspektu. Tas turinys vienaip ar kitaip išreiškia ir bendražmogiškosios arba elementariosios dorovės imperatyvus. Į tai reikia atsižvelgti aiškinant tiek moralinių papročių, tiek moralinių vertybių istorinę specifiką.

Kasdieniam bendravime paprotinės dorovinės normos visų pirma išreiškia paprastąjį žmonių solidarumą, būtiną vidinę bet kokių visuomenės kolektyvų egzistavimo sąlygą. Visuomeninis auklėjimas padaro jas vidinio įsitikinimo arba sąžinės dalyku. Šiuo aspektu galima rekonstruoti elementarųjį arba bendražmogiškąjį dorovės turinį, abstrahuojantis nuo istorinės socialinių santykių specifikos bei jos atspindžių papročiuose. Tą turinį sudaro bendražmogiškosios moralinės vertybės, sąlygojančios žmogaus pasitikėjimą žmogumi, savitarpio užuojautą bei pagalbą. Tačiau ir čia nereiškia užmiršti, kad socialinės paprasto žmonių bendravimo ribos yra istoriškai sąlygotos, vadinasi, yra istoriškai sąlygotos ir bendražmogiškųjų dorovės normų konkretaus taikymo galiybės.

Klasinė visuomenė riboja paprastąjį žmonių bendravimą dviem atžvilgiais. Visų pirma visuomenę skaldo klasinė jos diferenciacija ir su tuo susijęs žmonių santykių susvetimėjimas. Be to, žmonių solidarumą didesniu ar mažesniu mastu žaloja individų interesų privatumas. Šiomis sąlygomis bendražmogiškosios moralinės vertybės virsta abstrakčiais principais, labai nedaug ką tepasakančiais apie realųjį žmonių santykių turinį.

Klasinės visuomenės sąlygomis formuojasi įvairūs istoriniai moralinių vertybių stereotipai, kuriuose vienaip ar kitaip atsispindi esamos ekonominės struktūros egzistavimo poreikiai per įvairių klasių bei socialinių grupių interesus. Moralinės vertybės čia susiejamos hierarchiniais ryšiais pagal savitą bendrųjų moralinių visuomenės tikslų supratimą. Istorinė epochos specifika bei moralinių vertybių koncepcijų įvairumas pasireiškia ne tiek pačių vertybių formulėmis, kiek jų turinio interpretacija bei jų hierarchijos samprata. Visuose istoriniuose moralinių vertybių stereotipuose bendrosios žmogiškosios vertybės sudaro ne savarankišką jų turinio elementą, o tik jų konstitucinį aspektą, teikiančią suskaidytos visuomenės moralinių tikslų bendrumo regimybę.

Kad moralinių visuomenės tikslų bendrumas taptų realybe, būtinas žmonių santykių susvetimėjimo objektyvių pagrindų įveikimas, kurio prielaidas kuria socialistinė visuomenės struktūra. Bet tai jau ne moralės, o pačios visuomenės raidos problema.